

Список використаних джерел:

1. Волощук М.Г., Карабін Т.О., Менджул М.В. Фінансове право : навч. посіб. Вид. 3-тє, допов. та перероб. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. 244 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-1555.html>
3. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О.П. Гетманець та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 392 с.
4. Конституція України : Основний Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
7. МОЗ запропонувало, як вирішити проблему «зрівнялівки» зарплат медичних працівників. URL: <http://moz.gov.ua/article/news/moz-zaproponovalo-jak-virishiti-problemu-zrivnjalivki-zarplat-medichnih-pracivnikiv>
8. Грицун Р. Між небом і землею: зарплати українських та європейських лікарів. URL: <https://tribuna.pl.ua/news/mizh-nebom-i-zemleyu-zarplati-ukrayinskih-ta-yevropejskih-likariv>

УДК 341.9

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.10>

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ПРИТУЛКУ

Сорока Ігор Олександрович,
аспірант кафедри міжнародного
та європейського права
(Національний університет
«Одеська юридична академія»,
м. Одеса, Україна)

Статтю присвячено принципам міжнародного права притулку. В українській правовій науці вже доволі докладно досліджено проблематику біженців як особливої категорії осіб, які володіють особливим набором прав і обов'язків за міжнародним і національним правом. Водночас практично непоміченою залишається інша велика група осіб, яка існує в практиці – шукачі притулку.

Під шукачами притулку маються на увазі особи, які мають право на статус біженця за Конвенцією про статус біженців 1951 року, однак ще не отримали визнання такого статусу від жодної держави. Такі особи збираються виїхати чи вже виїхали зі своєї країни походження, однак ще не оселилися в іншій державі, або щонайменше не легалізували свого перебування у ній. Вони перебувають у стані невизначеності. Такий стан може бути доволі тривалим.

У міжнародному праві можна виділити інститут права притулку, який ґрунтується на встановленому Загальною декларацією прав людини праві кожної особи шукати в інших країнах притулку від переслідувань. Для міжнародного права притулку характерна низка спеціальних принципів, які пов'язані з максимальним захистом шукачів притулку та забезпеченням ним підтримки з боку держав і міжнародної спільноти. Статтю присвячено саме цим принципам.

У літературі та практиці доволі відомий принцип заборони висилки чи видачі особи до країни, де їй можуть загрожувати катування, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження. Однак є також інші пов'язані з ним принципи, такі як принцип конфіденційності або принцип збереження сімей. Усі вони слугують забезпеченню мінімального стандарту прав людини для шукачів притулку як особливо вразливої категорії осіб. У статті робиться висновок про те, що саме наявність власних принципів дає змогу говорити про міжнародне право притулку як про особливий інститут міжнародного права.

Ключові слова: біженці, шукачі притулку, право притулку, принципи права, заборона висилки.

PRINCIPLES OF INTERNATIONAL ASYLUM LAW

Soroka Igor Alexandrovich,
PhD student in the Department of
International and European Law
(National University
of Odesa Law Academy, Odesa, Ukraine)

The article deals with the principles of international asylum law. The issue of refugees as a special category of persons possessing a special set of rights and obligations under international and national law has been thoroughly investigated in the Ukrainian legal science. However, it often fails to notice the existence of asylum-seekers as a distinct group.

Asylum seekers refer to persons eligible for refugee status under the 1951 Refugee Convention, who have not yet been recognized by any state. Such persons are about to leave or have already left their country of origin, but have not yet settled in another country, or at least not legalized their stay there. They are in a state of uncertainty. This condition can be quite long.

In international law, an institution of asylum law can be distinguished, based on the Universal Declaration of Human Rights established by the right of every person to seek asylum from persecution in other countries. International asylum law is characterized by a number of specific principles that relate to the maximum protection of asylum seekers and their support by States and the international community. The article deals with these principles.

It is a well-known principle in the literature and practice to prohibit the expulsion or extradition of a person to a country where he or she may be at risk of torture, inhuman or degrading treatment. However, there are other related principles, such as confidentiality or family unity. They are all aimed to ensure a minimum standard of human rights for asylum seekers as a particularly vulnerable category. The article concludes that it is the presence of its own principles that makes it possible to speak of international asylum law as a special institution of international law.

Key words: refugees, asylum seekers, asylum law, principles of law, non-refoulement principle.

Для виділення шукачів притулку як особливої категорії осіб за міжнародним правом необхідно встановити, чи є відмінність між цим станом, а також звичайним правовим статусом будь-якої людини, та статусом біженця. Чи є якісь особливості, які відрізняють шукачів притулку в міжнародному праві від загального статусу осіб, на яких поширюється дія Конвенції про статус біженців 1951 року? Відповідь на це запитання є позитивною, оскільки шукачам притулку належать деякі додаткові права, які не притаманні біженцям, та які впливають зі звичаєвих чи прямо встановлених міжнародними договорами принципів права притулку.

Серед основних принципів міжнародного права притулку румунська дослідниця В. Скріпнич виділяє принцип невидачі, принцип конфіденційності, принцип допуску до процедури захисту, принцип єдності сімей біженців, принцип незастосування кримінальних санкцій, а також принцип права на інформацію [1, с. 123]. Всі ці принципи диктуються міркуваннями негайного захисту особи, яка може перебувати у небезпеці, від безпосередньої загрози до моменту, доки держава за допомогою власної національної системи оцінки не встановить, чи слід надати такій особі притулок на своїй території. Ці принципи складаються в мінімальний міжнародно-правовий стандарт поведіння із шукачами притулку.

Першим, головним і найбільш визнаним принципом міжнародного права притулку є принцип невидачі (невисилки). Цей принцип є ширшим за право притулку і застосовується також у міжнародному праві прав людини і міжнародному гуманітарному праві. Першим його міжнародно-правовим закріпленням стало положення Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, відповідно до якого захищена особа в жодному разі не може бути видана чи передана до країни, де їй загрожуватиме переслідування через політичні або релігійні переконання [2, ст. 35]. Цей принцип, який спочатку застосовувався тільки в ситуації збройного конфлікту, пізніше перейшов до міжнародно-правових актів, що регулюють поведінку держав у мирний час. Відбулося розширення підстав його застосування, зокрема, було введено додаткові підстави переслідувань (належність до національної, расової групи). Незмінним залишався захист, що надається особі однією державою від переслідувань, яких вона зазнає чи може зазнати з боку іншої держави.

У найбільш загальному вигляді принцип невислання в праві притулку виражений в статті 33 Конвенції про статус біженців, відповідно до якої «договірні Держави не будуть жодним чином висилати або повертати біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі загрожуватиме небезпека через їхню расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи або політичні переконання» [3, ст. 33]. Цей принцип зараз вважається частиною звичаєвого міжнародного права [4, с. 115]. Як указує Л. Біла-Тіунова, принцип невислання стосується взагалі всіх іноземців, які перебувають на території держави, та щодо яких держава здійснює владу, тобто таких, які перебувають у залежності від державної волі [5, с. 201]. Той факт, що шукач притулку або біженець залишаються іноземцями за правом приймаючої держави, дає змогу застосувати до них принцип невислання як частину загального принципу невидачі іноземців.

У міжнародному праві біженців принцип невислання був закріплений у Конвенції про статус біженців 1951 року, за якою забороняється будь-яким чином «висилати або повертати біженців до кордонів країни, де їхньому життю чи свободі загрожуватиме небезпека через їхню расу, релігію, громадянство, належність до певної соціальної групи чи політичні переконання» [3]. Надалі принцип невислання розширився в обсязі і трактується як заборона висилати будь-якого іноземця до країни, де його життю, свободі чи здоров'ю загрожуює небезпека.

Найбільш повно цей принцип знайшов своє вираження в практиці Європейського суду з прав людини, який застосовує принцип невислання для цілей статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (заборона катувань). Наприклад, в основоположному рішенні у справі «Сорінг проти Сполученого Королівства» Страсбурзький суд встановив, що стаття 3 Конвенції забороняє вислання іноземця, «... якщо було виявлено серйозні підстави вважати, що екстрадиція цієї особи спричинить для неї реальну загрозу бути підданою катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поведінню або покаранню» [6].

Аналогічним чином у Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» встановлюється широкий перелік підстав, за яких забороняється висилка іноземців, а саме: «Іноземець або особа без громадянства не можуть бути примусово повернуті чи примусово видворені або видані чи передані до країн:

- де їхньому життю або свободі загрожує небезпека за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань;
- де їм загрожує смертна кара або страта, катування, жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження чи покарання;
- де їхньому життю або здоров'ю, безпеці або свободі загрожує небезпека внаслідок загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини, або природного чи техногенного лиха, або відсутності медичного лікування чи догляду, який забезпечує життя;
- де їм загрожує видворення, або примусове повернення до країн, де можуть виникнути зазначені випадки» [7, ст. 31].

Як можна побачити, принцип невисилки тут виступає загальним принципом права, дія якого далеко виходить за ситуацію біженства або пошуку притулку. Однак найбільш повно цей принцип застосовується саме в міжнародному праві притулку. На практиці принцип вимагає від держав забезпечити особам, які шукають притулку, доступ до своєї території, а також створення справедливих і ефективних процедур надання притулку та оскарження рішень щодо надання притулку. З урахуванням значущості цього принципу та його загального визнання можна говорити, що принцип заборони вислання набув звичаєвого характеру в міжнародному праві.

У літературі з принципу невисилки (*non-refoulement*) іноді виділяють окремий спеціальний принцип невидачі (*non-expulsion*). Останній не має прямого закріплення в міжнародному праві, однак впливає з окремих його норм, зокрема зі статей 32 та 33 Конвенції про статус біженців 1951 року. Цей принцип забороняє видачу особи на запит країни походження. Тут мова йде не про екстрадицію, а саме про видачу за запитом, оскільки принцип невидачі передбачається для випадків, коли особа, щодо якої надійшов запит, не звинувачується у скоєнні кримінального злочину за правом запитуючої держави. Видача таких осіб не виключається повністю, але стає можливою тільки у виняткових випадках. Слід також зазначити, що в праві Ради Європи та Європейського Союзу зберігається повна заборона видачі, якщо особі після видачі загрожує небезпека катувань, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. Це впливає не тільки з норми статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, але й з Європейської конвенції про видачу правопорушників, яка забороняє видачу винних у звичайних кримінальних злочинах, якщо щодо них здійснюється переслідування з конвенційних підстав (раса, релігія, тощо) [8].

Принципи невисилки та невидачі відіграють виключну роль у системі захисту біженців ООН. Наприклад, Виконавчий комітет УВКБ ООН наголошував, що слід надавати захист шукачам притулку від примусового повернення до країни походження, якщо є достатні підстави вважати, що особа може бути піддана переслідуванню із конвенційних підстав [9].

В Україні принципи заборони висилки та видачі стосуються не тільки біженців у вузькому розумінні Конвенції 1951 року. Зокрема, наша держава поширює цей принцип на всіх осіб, яким загрожують серйозні порушення прав людини в країні походження. Зокрема, Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додатко-

вого або тимчасового захисту» встановлює, що біженцем може вважатися лише особа, яка підпадає під визначення біженця за Конвенцією. Водночас ним встановлюється особливий статус «осіб, які потребують додаткового захисту». Додатковим захистом є форма захисту, що надається в Україні на індивідуальній основі іноземцям та особам без громадянства, які прибули в Україну або перебувають в Україні і не можуть або не бажають повернутися в країну громадянської належності або країну попереднього постійного проживання внаслідок загрози їхньому життю, безпеці чи свободі в країні походження через побоювання застосування до них смертної кари або виконання вироку про смертну кару чи тортур, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання або загальнопоширеного насильства в ситуаціях міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини і не може чи не бажає повернутися до такої країни внаслідок зазначених побоювань [10]. Отже, Україна фактично поширює захист, що надається біженцям, на більш широке коло осіб. Подібні положення містяться в праві багатьох держав, адже принцип невидачі стосується не тільки біженців, але й будь-яких осіб, чийм фундаментальним правам загрожує небезпека.

Принцип невидачі зумовлює неабияку дискусію як у літературі, так і в практиці. Очевидним є те, що принцип застосовується до всіх біженців, що перебувають на території держави. Під питанням залишається те, чи застосовується він до біженців, що прибувають до кордону та просять про допуск на державну територію. З одного боку, держави мають право визначати, кого вони бажають допустити на свою територію. З іншого боку, сформувався загальне розуміння того, що держави не є необмеженими в цьому своєму виборі та відмова в дозволі перетнути кордон може дорівнювати видачі [4, с. 113]. Зокрема, ця проблема неодноразово розглядалася Європейським судом із прав людини. Наприклад, у справі «Хірсі Джамаа та інші проти Італії» Суд дійшов висновку, що навіть у разі, коли шукачі притулку були перехоплені в морі та не дісталися державного кордону, їхня висилка до країни походження може становити порушення принципу невидачі, а також статей Європейської конвенції з прав людини [12]. У справі «Кебе та інші проти України» Суд дійшов висновку, що відмова шукачам притулку в доступі на державну територію на кордоні, навіть попри незаконний спосіб перетину ними до кордону та відсутність у них документів, становить порушення принципу невидачі та створює загрозу порушення статті 3 (заборона катувань, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження) Конвенції [13]. Позиція Європейського суду, а отже, і Ради Європи і всіх європейських країн із цього питання є єдиною і забороняє висилку іноземців навіть у разі, коли вони ще не перетнули державного кордону, до країн, де їм може загрозувати порушення їхніх фундаментальних прав.

Слід зазначити, що ця позиція є визначальною, однак не універсально визнаною. Можна згадати справу Верховного суду США *Sale Acting Commissioner, INS v. Haitian Centers Council*, в якій Суд дійшов висновку, що за правом США принцип невидачі застосовується лише до біженців, що вже перебувають на державній території [14].

Звичайно, можна стверджувати, що відмова в дозволі перетнути кордон необов'язково веде до повернення до держави, де шукач притулку може бути підданий переслідуванням, а отже – не завжди означає порушення принципу невидачі. Проблемним в цьому аргументі є те, що він вимагає в кожному випадку дослідження того, чи призведе відмова на кордоні до автоматичного повернення до країни, де особі загрожує переслідування. У разі, коли шукач притулку перебуває на кордоні між своєю країною та сусідньою країною, відмова в перетинанні кордону, очевидно, дорівнює видачі. Однак є чимало інших ситуацій, в яких відмова не так очевидно дорівнює

видачі. Фундаментальна різниця полягає у можливості для кожної країни заявляти, що відмова на кордоні є правомірною в аспекті міжнародного права. Це може призвести до відмови шукачу притулку у всіх державах. Такий феномен у літературі отримав назву «біженця на орбіті» [15].

У практиці держав визнаються певні зв'язки між принципом невидачі та прийняттям шукача притулку на своїй території. Низка держав (зокрема, Україна) можуть надавати шукачам притулку тимчасовий доступ на свою територію з метою подання звернення про статус біженця. Подання шукачем притулку такого звернення, зазвичай, зумовлює обов'язок держави розглянути це звернення. У разі, коли шукач притулку визнається біженцем, держави, як правило, надають йому постійний притулок і право проживання на своїй території. Під питанням залишається те, чи здатна відповідна практика держав говорити про виникнення міжнародного звичаю, який би опосередковував відповідне зобов'язання.

Дослідження такої практики держав приводить до висновку про її неузгодженість, що, у свою чергу, вказує на неможливість виникнення на її підставі міжнародного звичаю. Наприклад, вже із середини 1990-х років усе більше держав намагалися передати обов'язок розгляду звернень за статусом біженця безпечним третім державам, тобто державам, на території яких біженець перебував до того, як звернувся за відповідним статусом. Наприклад, у вже процитованій вище справі «Кебе та інші проти України» українські органи влади стверджували, що заявники на момент подачі звернення про статус біженця в Україні, перебували на судні під прапором Мальти, а отже – під юрисдикцією Мальти, і саме Мальта мала б розглянути їхнє звернення за статусом біженця. В широкому сенсі така позиція держав указує на те, що вони не відчувують обов'язку розглядати звернення за статусом біженця. Крім того, низка держав усе більш неохоче розглядає звернення за притулком і статусом біженця. Це проявилось, зокрема, в наданні потенційним біженцям лише тимчасового захисту. Наприклад, Австралія ввела у своє законодавство й практику поняття тимчасових захисних віз, які видаються біженцям, що прибули до країни в недозволений спосіб [15].

Строго кажучи, концепція безпечної третьої країни не порушує букви Конвенції 1951 року, адже не передбачає видачі шукача притулку державі, в якій він може постраждати від переслідувань. Утім, регулярне застосування цієї концепції може призвести до ланцюгу повернень, які можуть завершитися видачею шукача притулку до країни походження. Міжнародне право не передбачає гарантій для шукачів притулку щодо отримання доступу до процедур захисту в безпечній країні. Крім того, практика визначення безпечних третіх країн фактично призводить до безвідповідальності держав у питаннях надання притулку. Коли мова йде про розгляд заяв про надання притулку чи статус біженця, вкрай важко визначити правову підставу для обов'язку розглядати такі звернення органами держави, де подане відповідне звернення. Звичайно, можна говорити про обов'язок держав бути добросовісними в розгляді звернень про отримання статусу біженця, а отже – розглядати такі звернення самостійно, а не перекладати відповідальність на треті держави. Проте такий обов'язок випливає скоріше з доброї волі держав, ніж із чітко встановленого міжнародно-правового зобов'язання.

Розглянемо другий із фундаментальних принципів міжнародного права притулку – принцип конфіденційності. Відповідно до загального правила, держава, яка отримує і розглядає запит про надання притулку, має утриматися від розкриття будь-якої інформації органам влади країни походження, а тим більше – від інформування органів влади країни походження про те, що вищезазначена особа подала клопотання про надання притулку. Цієї вимоги слід дотримуватися незалежно від того, чи роз-

глядається країна походження органами влади країни притулку як безпечна країна походження або чи слід вважати клопотання про надання притулку заснованим на економічних мотивах. Так само органи влади країни притулку не можуть оцінювати ризики, що випливають із надання конфіденційної інформації країні походження, і вважати, що її надання не призведе до порушень прав людини. Відповідна норма прямо не закріплена в Конвенції про статус біженців 1951 року, однак, як підкреслює УВКБ ООН, впливає з духу цього документа, який забезпечує максимальний захист особам, які шукають притулку [16].

Конфіденційність у процедурах надання притулку особливо важлива з огляду на вразливість становища, в якому виявляються біженці та шукачі притулків. На всіх етапах процедури надання притулку слід дотримуватися конфіденційності всіх аспектів клопотання про надання притулку, включно із самим фактом подачі особою, що шукає притулку, такого клопотання. Цей принцип відображений і на європейському рівні в проєкті Директиви ЄС про мінімальні стандарти для процедур із надання та скасування статусу біженця в державах-членах ЄС.

Варто зазначити, що в практиці принцип конфіденційності трактується ширше, ніж просто заборона надання інформації щодо звернення державі походження. Він розглядається в ширшому контексті права особи на приватність інформації про неї, яка захищена, зокрема, статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Його застосування зумовлюється не тільки міркуваннями безпеки особи, що звернулася за захистом, але й тим, що інформація, яка надається шукачем притулку під час звернення, може бути особистою або мати травматичний для особи характер.

Зокрема, в Керівництві УВКБ ООН щодо критеріїв і процедур визначення статусу біженця підкреслюється, що будь-яка інформація і всі матеріали справи особи, яка добивається притулку, є конфіденційними, тобто доступ до них мають, крім заявника, тільки співробітники відділу по роботі з біженцями ДМС і співробітники УВКБ ООН [17]. Ще більш широкі гарантії надаються в європейському праві. Зокрема, згідно з Резолюцією Ради ЄС про мінімальні гарантії процедур надання притулку, декларації, зроблені особою, що подає заяву про надання притулку, й інші деталі її заяви є дуже делікатними даними, що вимагають захисту. Тому в національному законодавстві повинні забезпечуватися адекватні гарантії захисту даних, зокрема, від влади країни походження особи, яка подає заяву про надання притулку [18, с. 348].

Може виникнути таке запитання: чи зберігають силу вимоги про конфіденційність у тих ситуаціях, коли шукач притулку добровільно розкрив свої ідентифікаційні дані й той факт, що він шукає притулок, звернувшись у засоби масової інформації? О. Котляр щодо цього вказує, що хоча є можливість, що така інформація може стати відомою в країні походження, це не повинно тлумачитися як пряма відмова від конфіденційності. Країна притулку залишається пов'язаною принципом конфіденційності, й особисті дані за окремою заявою про притулок не повинні передаватися в країну походження [19, с. 88].

Розкриття конфіденційної інформації щодо звернення особи за притулком може бути виправданим лише в деяких випадках. Зокрема, таке розкриття може бути виправдане в обмежених, виняткових обставинах, таких як боротьба з тероризмом. Ці принципи були відображені в серії документів УВКБ ООН. Наприклад, у пункті 11 «Вирішення проблем безпеки без підризу захисту біженців – позиція УВКБ ООН» передбачено: «УВКБ ООН визнає, що обмін даними між державами є критично важливим для боротьби з тероризмом. Однак Держави повинні враховувати встановлений принцип, згідно з яким інформацію про шукача притулку не можна передавати в країну походження. Це може поставити під загрозу безпеку сумлінного шукача

притулку та членів його/її сім'ї, котрі залишилися в країні походження. Фактично краща практика держав включає жорстку політику щодо дотримання конфіденційності. Якщо у виняткових випадках виникає необхідність зв'язатися з органами влади країни походження, коли у справі про підозрювану участь у тероризмі необхідну інформацію можна отримати тільки в цих органах, то непотрібно розкривати факт, що ця особа звернулася за отриманням притулку» [20].

Забезпеченню реалізації права особи на притулок слугує принцип права доступу до процедури звернення. Необхідність у цьому принципі визначається тим, що особа, яка шукає притулку і яка прибула на територію держави, перебуває у владі цієї держави, яка може свавільно відмовити особі у можливості просити притулку чи навіть примусово повернути таку особу до країни походження, таким способом зводячи ефективність системи міжнародного захисту нанівець. Отже, є потреба в закріпленні самостійного права на доступ до притулку як принципу міжнародного права притулку.

Задля застосування цього принципу щодо осіб, які виявили бажання звернутися за захистом, застосовується презумпція біженства, тобто шукач притулку розглядається як біженець, доки його заява не буде розглянута вповноваженими органами приймаючої держави відповідно до встановленої законом процедури [21, с. 9].

Хоча Конвенція про статус біженців прямо не встановлює такого обов'язку, з її тексту випливає зобов'язання держав створити систему розгляду звернень за притулком на своїй території та надавати всім охочим іноземцям необмежений доступ до такої системи. Ця система повинна бути наділеною повноваженнями з розгляду таких звернень і надання статусу біженця чи інших форм захисту за правом держави.

На думку Дж. Ведстед-Хансена, сутність системи надання статусу біженця полягає у визнанні прав вже існуючих біженців. Біженець отримує такий статус за міжнародним правом у момент виникнення обставин переслідування та виїзду зі своєї країни через переслідування, а не в момент визнання переслідувань приймаючою державою. Отже, у своїй національній системі держава скоріше встановлює, хто не є біженцем, і відмовляє у статусі. Так проявляється вищеописана презумпція біженства [22, с. 439].

Наступним загальним принципом міжнародного права притулку є принцип єдності сім'ї. Він впливає з права на приватне та сімейне життя як фундаментального права особи, а також з принципу захисту найкращих інтересів дитини. Принцип єдності сім'ї щодо шукачів притулку був сформульований УВКБ ООН у Загальному висновку № 24 щодо возз'єднання сімей. За цим висновком, Комітет рекомендував державам та їхнім міграційним службам докладати всіх можливих зусиль із забезпечення возз'єднання розрізнених родин біженців [23]. За сенсом цього правила, членам родин повинні надаватися такі ж самі права, як і шукачу притулку.

Особлива увага приділяється возз'єднанню родин із метою захисту прав і найкращих інтересів дітей. Як підкреслює О. Поєдинок, діти є особливо вразливою категорією цивільного населення, оскільки надзвичайно гостро реагують на смерть інших людей, зокрема рідних і близьких, перебувають у стані постійного неспокою, пов'язаного з руйнуваннями та перманентною необхідністю рятувати своє життя, нерідко вимушені жити далеко від рідного дому, сім'ї та друзів, часто стають жертвами викрадень, арештів, катувань і погроз, зазнають каліцтв (ампутацій, тяжких опіків, втрати слуху), а також найбільше потерпають від зумовленого війною зубожіння населення [24, с. 193]. Очевидно, що найкращим чином інтереси дитини можуть бути забезпечені та захищені її батьками. Отже, принцип єдності сімей біженців передбачає першочергово обов'язок держави не розлучати дітей і батьків навіть із міркувань безпеки.

Водночас поняття сім'ї для цілей збереження її єдності під час звернення за захистом не обмежується відносинами між батьками і дітьми. Відповідно до вищевказа-

ного Керівництва з критеріїв і процедур УВКБ, включення до складу сім'ї чоловіка, дружини та дітей є мінімальною вимогою, однак державам рекомендується вважати єдиною сім'єю і інших тісно пов'язаних осіб, особливо тих, що залежні від біженця, зокрема батьків похилого віку. Загалом, держави повинні прагнути до найбільш повного возз'єднання сімей та активно йому сприяти.

Список використаних джерел:

1. Scripnic V. Principles and Guarantees of Protection of Refugees. *EIRP Proceedings*. 2016. Vol. 11. P. 122–127.
2. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154 (дата звернення: 09.01.2019). 1949.
3. Конвенція про статус біженців від 1951 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011 (дата звернення: 12.11.2018).
4. Lauterpacht E., Bethelam D. The scope and content of the principle of non-refoulment: opinion / Feller E., Turk V., Nicholson F. *Refugee protection in international law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. P. 110–197.
5. Біла-Тіунова Л.Р. Правове регулювання статусу біженця в Україні: стан і перспективи реформування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Т. 13. С. 194–205.
6. Сорінг проти Сполученого Королівства. № 1/1989/161/217. Рішення від 7 липня 1989 р. URL: <http://eurcourts.in.ua/Article.asp?AIdx=407> (дата звернення: 12.11.2018).
7. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 липня 2011 р. № 3773-VI. Ст. 31. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17> (дата звернення: 04.12.2018).
8. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_033 (дата звернення: 05.12.2018).
9. Conclusions adopted by the executive committee on the international protection of refugees 1975–2009 (Conclusion No. 1–109). URL: <http://www.refworld.org/pdfid/4b28bf1f2.pdf>.
10. Про біженців та осіб, що потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України № 3671-VI від 8 липня 2011 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17> (дата звернення: 12.11.2018).
11. Lauterpacht E., Bethelam D. The scope and content of the principle of non-refoulment: opinion / Feller E., Turk V., Nicholson F. *Refugee protection in international law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003. P. 110–197. P. 113.
12. Hirsi Jamaa and Others v. Italy. Application no 27765/09. Judgment of 23 February 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2227765%2F09%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-109231%22%5D%7D> (дата звернення: 12.11.2018).
13. Kebe and Others v. Ukraine. Application no 12552/12. Judgment of 12 January 2017. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-170058%22%5D%7D> (дата звернення: 12.11.2018).
14. Sale, Acting Commissioner, INS v Haitian Centers Council (1993) 113 S.Ct 2549. URL: <https://web.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/human-rights-institute/files/Sale.pdf> (дата звернення: 12.11.2018).
15. Phuong C. Identifying States' Responsibilities towards Refugees and Asylum-Seekers. URL: <http://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/Phuong.pdf> (дата звернення: 12.11.2018).
16. Верховний комісар ООН по делам беженцев. Консультативное заключение о правилах конфиденциальности относительно безопасности об убежище. 2005.

URL: <http://esil-sedi.eu/wp-content/uploads/2018/04/Phuong.pdf> (дата звернення: 19.02.2019).

17. Руководство по процедурам и критериям определения статуса беженца. Тематические рекомендации по международной защите. 2013. URL: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=53844fb44> (дата звернення: 19.02.2019).

18. Мушак Н.Б. Спільна політика Європейського Союзу щодо надання захисту громадянам третіх країн. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 346–349. С. 348.

19. Котляр О.І. Принцип конфіденційності в міжнародному праві біженців. *Visegrad Journal of Human Rights*. 2016. No. 3. P. 86–90, 88.

20. Addressing Security Concerns Without Undermining Refugee Protection – UNHCR’s Perspective 29 November 2001. URL: <http://www.refworld.org/docid/3c0b880e0.html> (дата звернення: 20.02.2019).

21. O’Neill E. Access to Asylum: The Case of a Layered Approach to the Right to Asylum and Its Corresponding State Obligations. Central European University, 2015. 62 p. P. 9.

22. Vedsted-Hansen J. The Asylum Procedures and the Assessment of Asylum Requests. *Research Handbook on International Law and Migration*. Chentleham, Elgar Publishing, 2014. P. 438–459, 439.

23. УВКБ ООН. Рекомендації относительно механизмов временной защиты или временного пребывания. URL: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5460cfa14>. (дата звернення: 20.02.2018).

24. Поединок О.Р. Захист дітей-біженців у міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2009. Вип. 84. С. 191–197, 193.

УДК 340.132

DOI <https://doi.org/10.32850/2414-4207.2019-9.11>

ЮРИДИЧНІ ТА МОРАЛЬНІ ЗАСАДИ СУДОВОЇ ДИСКРЕЦІЇ (СУДОВОГО РОЗСУДУ)

Степаненко Віктор Вікторович,
кандидат юридичних наук,
начальник тренінгового центру
(Головне управління
Національної поліції
в Херсонській області,
м. Херсон, Україна)

У статті розглядаються питання щодо поняття юридичних і моральних засад судової дискреції, їхнього співвідношення та значення для правозастосовної діяльності.

Автором зазначається, що у науковій літературі відсутнє одностайне розуміння щодо системи принципів судового розсуду, і тому у роботі розглядаються наявні у вітчизняній та зарубіжній правовій науці підходи з цього питання. Серед юридичних засад судової дискреції особливе місце посідає принцип законності, який означає, що правозастосовне рішення повинно прийматися державним органом або посадовою особою в межах їхньої компетенції; правозастосовна діяльність має здійснюватися в порядку і формах, передбачених процесуальним законодавством; правозастосовні органи зобов’язані правильно вибирати правові норми, належним чином їх